

NEOBIČNA NARODNA LIJEČENJA

Napisao dr. **Lovro Dojmi** (Mostar)

Možemo slobodno kazati, da je borba čovjeka protiv bolesti nastala samim postankom ljudskoga roda; prva pojava boli izazvala je u čovjeku i prvu potrebu i potražnju za lijekom. To vidimo i kod životinja. Dakle može da se govori o nekom instinktu liječenja, koji je nastao iz biološkoga zakona održanja samoga sebe, koji ravna svime, što je živo. . . . I tako je bol, kao što je prvi signal nekoga poremećaja u organizmu, bila i primarni pokretač potražnje lijeka. Ali je čovjek u svom početnom razvitku i grmljavinu i svijetlo i sunce i vatru, kao i druge mnogobrojne pojave u prirodi, ne znajući da ih protumači, dovađao u vezu s jednom njemu nepozatom, tajnovitom silom, koja svime upravlja t. j. nekim božanstvom. Tako je nastala teistička medicina.

Pošto je bol i bolest nešto negativna t. j. nešto zla, to se smatrala i nekom kaznom božanstva, pa se prema tome i liječenje upravelo u pravcu udobrovoljenja i smirivanja božanstva. To se vršilo ili izravno od samog pogođenog bolesnog čovjeka ili preko posrednika, većinom svećenika, koji stadoše bolesti liječiti molitvama, zaklinjanjem, moćima, amajlijama, zapisima. Tako nastade u svim narodima, pa i u našem, bezbroj neobičnih načina liječenja baziranih na predrasudama i praznovjerici. I dandanas se, iako je naučna medicina toliko uznapredovala, mogu da nađu u prostom narodu neobična liječenja, koja su ostatak te primitivne medicine.

Priroda se u obrani svojih stvorova često služi nevjerovatnim i najfantastičnijim sredstvima, te često ono, što nam se u prvi mah čini sasvim besmisleno, sadržava ipak u sebi neko duboko praktično značenje i smisao, a to vrijedi i za pučku medicinu i terapiju, koja je nastala iz instinkta samoodržanja čovjeka i njegove vrste, temeljeći svoje metode na hiljadugodišnjim iskustvima, koja su se prenosila od generacije na generaciju.

Cinjenica je, da je u mnogim metodama i sredstvima liječenja i naučna medicina zagrabila iz te hiljadugodišnje empirije naroda (uzmimo samo upotrebu zmijskog otrova, pčelinjeg otrova i t. d.)

Narodno liječenje se može podjeliti u: 1) liječenje tajnovitim sredstvima (čaranje, bajanje); 2) liječenje molitvom, moćima i zapisima; 3) liječenje sredstvima iz biljnog, životinjskog i rudnog carstva.

Najčešće i najobičnije je liječenje biljkama, ili, kako narod kaže, travama, ali koliko one ne pomognu, onda se uzimlju u pomoć i druga sredstva. U pogledu biljnog liječenja interesantno je napomenuti, da postoji u narodu mišljenje, da svaka trava liči na bolest, koju liječi, tako na pr. salep (*Tubera Salep*) smatraju za afrodiziakum, jer biljka ima 2 gomoljice, koje liče na testikule. Tako sam čuo i za neku »fršljenaču« travu, koja liječi »čelu« (favus), jer na sebi ima mahovinasti lišaj, pepeljaste boje, sličan čeli, a čuo sam i za neku »zmijsku travu«, koja liječi od ujeda zmijske, jer biljka ima na sebi (na lišću) neke strike (pruge) kao »crnostrik« (*Vipera*

ammodytes Linné). Te bi nas činjenice mogle da potsjete na onu homeopatsku »similia similibus curantur« (slično se liječi sličnim).

Risto Jeremić¹⁾ spominje neku narodnu priču, kako je nekakav čovjek u šumi čuo razgovor bilja, drveća i kamenja, koji su kazivali jedno drugom, od šta je koji dobar, od kakve bolesti liječi i kako se od njih lijekovi prave. U Visokom u Bosni pričaju Muslimani, kako je sa Lakmani-hećimom svaka travka govorila i kazivala mu, od koje je bolesti koja lijek.

Za lijekove životinjskog podrijetla narod upotrebljava cijele životinje ili dijelove ili njihove izmetine — i tu nailazimo na često nevjerovatne i upravo gadjljive načine upotrebe. Uzimlje se sve: od pojedinih organa do mokraće i izmeta, a ni u izboru samih životinja nema mjere ni obzira: od žabe, puža, kopitara pa do vaši i glista.

U pogledu tajnovitih načina liječenja, najobičnije je čaranje i bajanje. Vračarice (bajalice, čaratanice) baju zaklinjanjem, da bolest izide iz bolesnika i čaraju sa posebnim već utvrđenim ritualom, kojim se može da udobrovolji tajnovita sila, koja bolest šalje.

Od liječenja preko posrednika, koji će da umilostive božju kaznu, najčešći su zapisi. Oni su veoma omiljeli i kao profilaktično i kao terapeutsko sredstvo i sadržavaju razne izreke iz svetih knjiga (na pr. Kurana), koji se drže na sebi kao amajlije. Tu spadaju i takozvani zavjeti, koji se vrše raznim darovima ili ličnim žrtvama na pr. uzdržavanjem od kakva jela, pića i t. d. Taj je običaj bio naročito proširen među starim Rimljanima, koji su uz krvne žrtve za ozdravljenje davali i dokaze i zavjete zahvalnosti sa takozvanim darovima »ex-voto«. Tako su stari Rimljani žrtvovali bogu Eskulapu pijetla, a interesantno je, da su na otoku Visu još pred nekoliko godina običavali zaklati pijetla, da bi bolesnik ozdravio.

A sad ću da iznesem nekoliko neobičnih načina liječenja, na koje sam naišao ili za koje sam doznao u Hercegovini.

»Crni prišt« (anthrax) liječi se na taj način, da se prišt pritište golom kokošijom zadnjicom i drži tako dugo, dok kokoš ne krepa. Cim crkne jedna, uzme se druga i tako redom, dok se ne dođe do kokoši, koja neće crknuti (Po mišljenju naroda kokoši crkavaju zbog toga, što u njih prede otrov sa crnoga prišta).

Za bolesti uha upotrebljava se trava »čuvarica« ili »čuvaruša« a i »uzludobra«. Ta trava raste na krovovima kuća. Kako i sam naziv označuje, toj se biljci pridaje neka čarobna moć, da čuva kuću. Sok od masnoga lišća liječi bolesti ušiju, ali samo, kada se trava ukrade. Kad je čovjek ukrade, ne smije se nikako obzirati (okretati natrag), jer će onda trava da izgubi svoju moć... Sok se ukaplje u bolesno uho i bol će odmah da prođe. Za bolesti uha ima još i ovaj lijek: nadi posve mladih miševa, dok još nisu porunjavili, i metni ih u bocu sa zejtinom (uljem) i tako drži 40 dana, pa time ispiraj uho.

Kod žutice uzme se zlatni dukat (rušpa) i ubaci u vodu u nekalajsanu »čâsu« (sudu), pa treba za vedre noći gledati u vodu, što se

¹⁾ Dr. Risto Jeremić: Zdravstvene prilike u jugoslavenskim zemljama do kraja XIX vijeka. Izdanje škole nar. zdravlja. Zagreb 1935.

dulje može, ili treba naći kokoš žutih nogu, žuta kljuna i perja (dakle kod žutice: žuta kokoš, žutih nogu, žuta kljuna i perja t. j. opet »slično se liječi sličnim«) i skuhati je i pojesti, ali neslanu.

Kad mokraćna stane, pije se odvarak od 50—60 pčela (U nekim mjestima, kad konj ne može da mokri, običavaju da mu uvuku živu uš u mokraćnu cijev i tobože gmizanjem uši nastaje svrbežni nadražaj, koji natjera konja na mokrenje).

Kod ujeda pseta, ostruže se psetu, koje je ujelo, dlaka i privije se na ranu. Čovjek neće pobijesniti, ako je pseto i bilo bijesno.

Kao lijek protiv ujeda od zmije upotrebljavaju se akrapi (škorpióni); lijek se priprema ovako: uzme se više komada akrapa i ubaci se u sud u četvrt litre ulja. Pokrije se i ostavi u ulju za dulje vremena. Tim uljem maže se onda mjesto, koje je zmija ujela; kažu, ako se to brzo nakon ujeda namaže, neće biti ni najmanjeg otoka.

Kod opekline, da se bol smanji, pristavi se opečeni dio tijela uz vatru i odmah će bol da popusti (Opet »similia similibus« — vatra vatrom).

Kod glavobolje stegne se glava dobro platnom i onda pusti, da neko sjedne na glavu; treba da tako sjedi, doklegod bol ne mine.

Da se utopljenih povrati k svijesti, treba ga dobro šibom udarati po golim tabanima.

»Vukojed« i »zmiojed« je živa rana, ili rana na živo¹⁾, koja nastaje, ako je žena za vrijeme trudnoće jela od mesa od životinje, koju je vuk nagrizao ili zmija ujela, pa se zakolje. Za liječenje takve rane jedina je pomoć, ako se kost životinje, koju je vuk nagrizao ili zmija ujela, dobro sagori, zdrobi u prah i pomiješa s mladim maslom i zavije na ranu. Takve kosti od vukojeda ili zmiojeda drže babe travarice za slučaj potrebe.

»Zamuzivanje oka« je uobičajeno u mnogim selima, kad se oko zacrveni, utruni ili što u nj' upadne, a vrši se ovako: uzme dojkinja među prste sisnu bradavicu i uštrca mlijeko po više puta na dan u bolesno oko i to prema spolu: ako je bolesnik muško, treba zamusti od žene, koja je rodila muško dijete, ako je žensko, od dojilje, koja je rodila žensko dijete (Dakle naš je narod u očnoj terapiji upotrebljavao mlijeko mnogo ranije, nego što ga je uvela naučna medicina u formi injekcija, i to upravo kod nekih bolesti očiju.

Interesantno je napomenuti, da u narodu postoji i ironija i šala na račun liječenja, što pokazuje, da narod ipak kritički promatra neke stvari. Tako sam na pr. čuo: »provuci se ispod duge i promijenit ćeš spol«; kad djetetu resina¹⁾ spadne, metni desni lakat na lijevo koljeno, a lijevi na desno i uspravit će se (probajte, ako možete!); kad se oko utrune, hukni u oko i reci: »što ti u oku, to ti i u šupku«. Kad dijete prohoda, a previše posrće i pada, skuha se pogača »postupanica«²⁾ i podijeli po mahali; dijete tada neće više padati ni posrtati.

¹⁾ Živa rana ili rana na živo; rana koja dolazi bez nekog vanjskog uzroka.

²⁾ Resina = uvula (lat.)

³⁾ Postupanica = koja stupa (hoda)

U pogledu profilakse od bolesti naći ćemo u narodu na mnoge, često neobične mjere i postupke, zaodjenute ruhom praznovjerja. Na pr. tako zvani »zao pogled« (»urokljiv pogled«), kojim pojedine osobe mogu da nanesu bolest, naročito kod djece, nije dubljom analizom zapravo ništa drugo, do li jedna zaštitna mjera, kojom se sprečava kontakt osoba, koje mogu da budu kliconoše (tj. prenosioci klica bolesti), sa djecom i tako sprečava i sam prenos bolesti. Tako na pr. i vjerovanje, da trudna žena ne smije gledati mrtvaca, jer će joj dijete biti žuto kao vosak, kad se rodi, a isto tako da ne smije gledati požara, jer će se po djetetu pokazati rane, očito su zaštitne mjere, da bi se kod trudnice izbjegao afekat straha, koji može štetno da na nju djeluje.

Tako isto i neki običaji na pr. da se djetetu do jedne godine ne smiju rezati nokti, da se djetetu povojem vezuju ruke i noge, imaju svoje praktično značenje. U prvom se slučaju sprečava da se dijete sa dugim noktima češe, pa se tako ni ozlijediti ne može (nokti su meki), a u drugom se slučaju sprečava, da se dijete, koje seoska majka zbog prirode svoga posla mora često da u kući ostavlja samo, onako povezano ne može da ustane, pa da se eventualno ozlijedi ili opeče na ognjištu.

Prema svemu vidimo, da pučko liječenje, iako ima mnogo neobičnih, čak i smiješnih načina, a i gadljivih sredstava za upotrebu, ne smije se a priori odbaciti, jer su mnoge metode, a i lijekovi u upotrebi u pučkoj medicini na temelju hiljadugodišnjeg iskustva prethodili mnogim modernim terapijskim sredstvima.

Priroda se za održavanje i obranu svojih stvorova služi često upravo nevjerojatnim i najfantastičnijim sredstvima, a zadaća je nauke da nađe, koliko ima u njima istine t. j. koji im je pravi smisao i značenje.